

ŠTRUKTÚRA SPOTREBY ČASOVÉHO FONDU PRI PASIENKOVOM CHOVE DOJNÝCH OVIEC

J. Lietava

LIETAVA, J. (Výskumný ústav lúk a pasienkov, Banská Bystrica): *Štruktúra spotreby časového fondu pri pasienkovom chove dojných oviec*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (1) : 61-69.

Súčasný pasienkový chov dojných oviec sa realizuje malovýrobnými formami. Pracovný deň sa vymyká normatívnemu pracovnému fondu. Voľný čas zaberá len 5,6 % z celkového časového fondu. Aby sa táto profesia stala príťažlivá pre mladých ľudí, treba zvýšiť technickú úroveň práce a tým aj produktivitu práce, čím sa umožní presun časti pracovného času do mimopracovného času. chov oviec; pracovný čas; mimopracovný čas; voľný čas

Potreba sprogresívneho pasienkového chovu dojných oviec je podmienená jednak nízkou úrovňou súčasného stavu, jednak perspektívnymi úlohami kladenými na tento úsek chovu.

V tejto stati chceme poukázať na skutočný stav, a to na štruktúru spotreby časového fondu. Zmyslom príspevku je poukázať na základe získaného materiálu na nepriaznivý súčasný stav v tejto oblasti a upozorniť na nutnosť riešenia.

MATERIÁL A METÓDY

Materiál sme získali na výskumnom stanovišti — typickom tradičnom salašníckom hospodárstve JRD SNP Banská Bystrica — Kráľová. Ide o salašnícke hospodárstvo s ručným dojením a neorganizovaným (bezoplôtkovým) pasením, čo je určitým stereotypom tradičných salašníckych hospodárstiev vôbec. Salaš bol vzdialený od sídla podniku 12 km a od trvalého bydliska ošetrovateľa (respondenta) 21 km. Pasienky sa nachádzajú v nadmorskej výške 340—520 m.

Za zisťovanie faktov sme použili tieto konkrétne metódy a techniky: vyplňovanie pozorovacích dotazníkov ako chronologické radenie úkonov a dejov v rámci 24 hodín časového fondu, časové snímky pracovného dňa a interview.

Dotazníky vlastných pracovných operácií, úkonov a dejov v rámci 24 hodín vyplňoval sám ošetrovateľ, a to dva týždne každodenne v máji, dvakrát po 15 dňoch v lete a dva týždne každodenne v septembri. Vyplňovanie dotazníkov samotným ošetrovateľom na salaši bolo vzhľadom na dobrú komunikačnú prístupnosť a našu častú prítomnosť pod

I. Štruktúra spotreby 15-dňového a 24-hodinového časového fondu ošetrovateľa pri pasienkovom chove dojných oviec (v min a v %) — pasienková sezóna 1982, salaš Badín, ručné dojenie 3X za deň — Structure of the consumption of 15-day and 24-hour time fund of a shepherd pasturing dairy ewes (in min. and in %) — pasture season 1982, Badín shepherd's hut, hand milking three times a day

B. č.	Pracovná operácia pracovný úkon a iné deje	Skutočná spotreba času v min za obdobie 1. až 15. VII.	Priemerná spotreba času v min za 24 hodín	Priemerné hodnoty v %
1.	Príprava na dojenie	360	24,0	1,6
2.	Cesta ku košiaru a vohnanie oviec do košiara	225	15,0	1,0
3.	Dojenie	4820	321,3	22,3
4.	Odnášanie mlieka	475	31,7	2,2
5.	Cedenie mlieka	455	30,3	2,1
6.	Umývanie geliet	605	40,3	2,7
7.	Pranie ciečky	15	1,0	0,1
8.	Robenie žinčice	875	58,3	4,0
9.	Umývanie kotla	370	24,7	1,7
10.	Umývanie hrncov na žinčicu	165	11,0	0,7
11.	Umývanie šaflíkov	45	3,0	0,2
12.	Umývanie zberačky	55	3,7	0,3
13.	Umývanie dosák	35	2,3	0,2
14.	Upratovanie koliby	40	2,7	0,2
15.	Trepanie syra	30	2,0	0,1
16.	Zberanie syra	45	3,0	0,2
17.	Nosenie vody	925	61,7	4,2
18.	Príprava na pasenie	105	7,0	0,5
19.	Pasenie	2460	164,0	11,3
20.	Ošetrovanie oviec	75	5,0	0,4
21.	Obsluhovanie hostí	35	2,3	0,2
22.	Štiepanie dreva	365	24,3	1,6
23.	Ukladanie dreva	70	4,7	0,3
24.	Nosenie dreva	325	15,7	1,1
25.	Zahrabávanie ohňa	100	6,7	0,4
26.	Prekladanie košiara	45	3,0	0,2
27.	Pri ovciach v noci	70	4,7	0,3
28.	Odovzdávanie syra	50	3,3	0,2
29.	Cesta do dediny a späť	390	26,0	1,8
30.	Kŕmenie prasiat	250	16,7	1,1
31.	Kŕmenie psov	25	1,7	0,1
32.	Obliekanie	135	9,0	0,6
33.	Osobná hygiena	125	8,3	0,5
34.	Príprava stravy a jedenie	890	59,3	4,1

Pokračovanie tab. I

B. č.	Pracovná operácia pracovný úkon a iné deje	Skutočná spotreba času v min za obdobie 1. až 15. VII.	Priemerná spotreba času v min za 24 hodín	Priemerné hodnoty v %
35.	Umývanie riadu	40	2,7	0,2
36.	Oddych (denný)	530	35,4	2,4
37.	Nákupy	95	6,3	0,4
38.	Počúvanie rádia	65	4,3	0,3
39.	Pranie montérok	45	3,0	0,2
40.	Prišívanie gombíčkov	60	4,0	0,3
41.	Tanečná zábava	405	27,0	1,8
42.	Chystanie dreva domov	350	23,3	1,6
43.	Upratovanie maringotky	140	9,3	0,6
44.	Vyplňovanie dotazníkov	30	2,0	0,1
45.	Spanie	4875	325,0	22,6
		21 600	1440	100

priebežným dohľadom. Okrem toho sme robili jeden raz v každom mesiaci detailné meranie spotreby živej práce na jednotlivé pracovné operácie, úkony a deje v rámci dňa (od ránného vstávania a opustenia maringotky až po odchod do maringotky na nočný odpočinok).

Na základe rozdielnej pracovnej náročnosti sme rozdelili celkovú pasienkovú sezónu na tri obdobia: jarné, letné a jesenné.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Z tab. I jasne vyplýva, aká mnohostranná a pritom rôznorodá je činnosť ošetrovateľov pri pasienkovom chove dojných oviec. Vzhľadom na to, že sa jedná o vykonávanie značného počtu rôznych konkrétnych činností (čo súvisí s tradičnou univerzálnosťou ovčiarkej profesie), sústredili sme v záujme sprehľadnenia určité ekonomicky rovnorodé činnosti a deje do väčších celkov — blokov. Pri zaraďovaní jednotlivých pracovných operácií, úkonov a dejov do príslušných blokov sme použili ekonomické hľadisko.

Takto sme dostali tri základné bloky:

a) Pracovný čas na pracovné operácie, ktorý mimo iného zahrnuje: dojenie, pasenie, výrobu syra, prekladanie košiaru, ošetrovanie oviec, prácu s drevom a ohňom, nosenie vody, váženie a odovzdávanie syra, kŕmenie psov a ostatné pracovné činnosti.

b) Mimopracovný čas nutný, ktorý zahrnuje: robenie žinčice, obsluhovanie hostí, kŕmenie vlastných ošipaných, nákupy, cesty domov a späť, návštevu rodiny, stravovanie, spánok, osobnú hygienu, ostatné nutné činnosti.

II. Štruktúra spotreby 24-hodinového fondu ošetrovateľa pri pasienkovom chove dojných oviec (v min) — pasienková sezóna 1982, salaš Badín, ručné dojenie 3X za deň — Structure of the consumption of 24-hour time fund of a shepherd pasturing dairy ewes (in min.) — pasture season 1982, Badín shepherd's hut, hand milking three times a day

Ukazovateľ	Priemerná spotreba času v min podľa období			Priemer za sezónu
	jar	leto	jeseň	
a) Pracovný čas na pracovné operácie				
Dojenie celkom	455	399	351	402
Z toho: — vlastné dojenie	354	277	246	293
— ostatné pracovné úkony súvisiace s dojením	101	122	105	109
Pasenie	187	191	208	195
Dojenie a pasenie spolu	642	590	559	597
Výroba syra celkom	12	6	6	8
Z toho: — vlastná výroba syra	6	4	3	4
— ostatné pracovné úkony súvisiace s výrobou a ošetrovaním syra	6	2	3	4
Prekladanie košiara	7	4	7	6
Ošetrovanie oviec	7	6	24	12
Práca s drevom a ohňom	42	44	10	32
Nosenie vody	42	38	19	33
Váženie a odovzdávanie syra	2	18	4	8
Kŕmenie psov	1	3	4	3
Ostatné pracovné činnosti	29	5	4	13
Blok a) spolu	784	714	637	712

c) Mimopracovný čas voľný, ktorý zahrnuje: kultúru, zábavu, záujmovú činnosť, ostatný voľný čas.

Ak odhliadneme od vyplňovania dotazníkov, tak do bloku a) sme zaradili 25 pracovných činností, do bloku b) 15 činností, resp. dejov a do bloku c) 4 činnosti, spolu 44 pracovných operácií, úkonov a dejov.

Mohlo by sa zdať, že napr. čas spotrebovaný na kŕmenie vlastných ošípaných by mal byť zahrnutý, podobne ako čas spotrebovaný na kŕmenie psov, do bloku a). Pretože pre zaraďovanie jednotlivých konkrétnych činností, resp. dejov do príslušných blokov sme použili ekonomické hľadisko (a nie totožnosť alebo podobnosť vykonávanej konkrétnej činnosti), robíme rozdiel medzi kŕmením psov a kŕmením ošípaných. To z toho dôvodu, že psy na salašníckom hospodárstve vystupujú ako výrobný prostriedok; používajú sa na stráženie, na usmerňovanie oviec pri vyhánaní, pasení, návrate z pasienka a pri priháňaní k dojeniu. Kŕmenie psov spadá do pracovnej náplne ovčiara.

Na druhej strane kŕmenie ošípaných je jeho súkromnou záležitosťou. Je určitou tradíciou, že v podhorských a horských oblastiach Slo-

Ukazovateľ	Priemerná spotreba času v min podľa obdobi			Priemer za sezónu
	jar	leto	jeseň	
Prenos bloku a)	784	714	637	712
b) Mimopracovný čas nutný				
Robenie žinčice a s tým súvisiace úkony	119	95	66	93
Obsluhovanie hostí	2	2	6	3
Kŕmenie vlastných ošípaných	12	19	25	18
Nákupy	8	29	52	30
Cesta domov a späť	12	3	14	10
Návšteva rodiny	14	15	60	30
Stravovanie	59	60	53	57
Spánok	352	346	368	355
Osobná hygiena	15	22	22	20
Ostatná nutná činnosť	15	37	40	31
Blok b) spolu	608	628	706	647
Bloky a) + b) spolu	1392	1342	1343	1359
c) Mimopracovný čas voľný				
Kultúra, zábava, záujmová činnosť	27	55	13	32
Ostatný voľný čas	21	43	84	49
Blok c) spolu:	48	98	97	81
Bloky b) + c) spolu	656	726	803	728
Bloky a) + b) + c) spolu	1440	1440	1440	1440

venska časť ovčiarov si jednu vlastnú ošípanú kŕmi na salaši a druhú doma, ktorú kŕmi manželka alebo rodičia. Z ekonomického aspektu nie je rozdiel medzi kŕmením vlastnej ošípanej na salaši a medzi kŕmením vlastnej ošípanej doma v mieste trvalého bydliska. Kŕmenie vlastných ošípaných nespadá do pracovnej náplne ošetrovateľov oviec. Táto práca prináša efekt len pre ošetrovateľa a nie pre podnik, resp. spoločnosť. Iná vec by bola, keby sa jednalo o kŕmenie ošípaných, ktoré by patrili zamestnávateľovi.

Podobne je to aj so žinčicou. Nie všade, kde sa robí ovčí syr, robí sa aj žinčica. Tiež to nie je práca pre podnik. Žinčicu používajú ovčiari pre seba, na kŕmenie svojich ošípaných a zvyšok predávajú záujemcom, pričom peniaze si nechávajú pre seba. Z toho dôvodu sme čas potrebný na výrobu žinčice zahrnuli do bloku b).

Takéto rozlišovanie z ekonomického hľadiska korešponduje aj s názorom Čerkašova (1971), ktorý píše: „Ako možno znázorniť určitý

III. Štruktúra spotreby 24-hodinového časového fondu pri pasienkovom chove doj-
ných oviec (v %) — pasienková sezóna 1982, salaš Badín, ručné dojenie 3X za deň
— Structure of the consumption of 24-hour time fund for pasturing dairy ewes
(in %) — pasture season 1982, Badín shepherd's hut, hand milking three times
a day

Ukazovateľ	Pomerná spotreba času podľa obdobi (ČF = 100 %)			Pomerné hodnoty za sezónu v %
	jar	leto	jeseň	
a) Pracovný čas na pracovné operácie				
Dojenie celkom	31,6	27,7	24,4	27,9
Z toho: — vlastné dojenie	24,6	19,2	17,1	20,3
— ostatné pracovné úkony súvisiace s dojením	7,0	8,5	7,3	7,6
Pasenie	13,0	13,3	14,4	13,6
Dojenie a pasenie spolu	44,6	41,0	38,8	41,5
Výroba syra celkom	0,8	0,4	0,4	0,6
Z toho: — vlastná výroba syra	0,4	0,3	0,2	0,3
— ostatné úkony súvisiace s výrobou a ošetrovaním syra	0,4	0,1	0,2	0,3
Prekladanie košiara	0,5	0,3	0,5	0,4
Ošetrovanie oviec	0,5	0,4	1,6	0,8
Práca s drevom a ohňom	2,9	3,1	0,7	2,2
Nosenie vody	2,9	2,6	1,3	2,3
Váženie a odovzdávanie syra	0,1	1,3	0,3	0,5
Kŕmenie psov	0,1	0,2	0,3	0,2
Ostatné pracovné činnosti	2,0	0,3	0,3	0,9
Blok a) spolu	54,4	49,6	44,2	49,4

uzavretý časový cyklus (alebo jeho rozvrh)? Vezmime napríklad jeden deň. Tu sa predovšetkým vyčleňuje pracovný čas, určený spoločenskými potrebami ako záväzná norma pre každého... Tak či onak, pracovník je povinný pracovať určitý čas a táto povinnosť je jednou z podmienok, aby dostal od spoločnosti určité životné hodnoty...

Oblasť mimopracovného času, v ktorej predovšetkým treba vidieť spotrebu objektívne nevyhnutnú, v určitom zmysle nepostrádateľnú, povinnú pre každého, zahrnuje čas súvisiaci s výrobou (starostlivosť o seba pred začiatkom smeny a po nej, čas na príchod do práce a odchod z práce), čas na prirodzené potreby (spánok, stravovanie, osobná hygiena, liečenie), čas domácej práce a starostlivosti o osobné a rodinné súkromie.

Všetok ostatný čas je takzvaný voľný čas, keď si človek podľa vlastnej úvahy volí nejaký druh činnosti... (str. 135—136).

Okrem rozdelenia jednotlivých konkrétnych činností do príslušných blokov sme pri ich sledovaní a časovom vyčíslňovaní zohľadnili aj kritérium pasienkového obdobia (jar, leto, jeseň). V tab. II sme vyčíslili vy-

Ukazovateľ	Pomerná spotreba času podľa období (ČF = 100 %)			Pomerné hodnoty za sezónu v %
	jar	leto	jeseň	
Prenos bloku a)	54,4	49,6	44,2	49,4
b) Mimopracovný čas nutný				
Robenie žinčice a s tým súvisiace úkony	8,3	6,6	4,6	6,6
Obsluhovanie hostí	0,1	0,1	0,4	0,2
Kŕmenie vlastných ošípaných	0,8	1,3	1,7	1,2
Nákupy	0,6	2,0	3,6	2,1
Cesta domov a späť	0,8	0,2	1,0	0,7
Návšteva rodiny	1,0	1,1	4,2	2,1
Stravovanie	4,2	4,2	3,7	4,0
Spánok	24,5	24,0	25,6	24,6
Osobná hygiena	1,0	1,5	1,5	1,4
Ostatná nutná činnosť	1,0	2,6	2,8	2,1
Blok b) spolu	42,3	43,6	49,1	45,0
Bloky a) + b) spolu	96,7	93,2	93,3	94,4
c) Mimopracovný čas voľný				
Kultúra, zábava, záujmová činnosť	1,9	3,8	0,9	2,2
Ostatný voľný čas	1,4	3,0	5,8	3,4
Blok c) spolu	3,3	6,8	6,7	5,6
Bloky b) + c) spolu	45,6	50,4	55,8	50,6
Bloky a) + b) + c) spolu	100,0	100,0	100,0	100,0

užitie 24-hodinového časového fondu absolútne (v min), v tab. III relatívne (čo do štruktúry v percentách), a to všetko podľa blokov a pasienkových období.

Z tab. II a III vyplýva, že časove najnáročnejšou pracovnou operáciou je dojenie. So svojimi 402 min zaberá 56,4 % času využitého na pracovné operácie. To znamená, že už samotné pracovné operácie súvisiace s dojením spôsobujú čo do odpracovaného času prekročenie normatívneho pracovného fondu o 10,4 %. Pritom ručné dojenie je fyzicky najnáročnejšou a najšpinavejšou operáciou pri pasienkovom chove dojných oviec.

Na druhom mieste čo do časovej náročnosti je pasenie, ktoré zaujíma približne 195 min, čo predstavuje 27,4 % pracovného času. Takto dojenie a pasenie reprezentujú 83,8 % celkového pracovného času a 41,5 % celkového časového fondu. Veľká časová náročnosť týchto dvoch pracovných operácií, sprevádzaná prekračovaním normatívneho

počtu dojných oviec na jedného ošetrovateľa a privysokým priemerným vekom ošetrovateľov, sa prejavuje v nedostatočnom vykonávaní iných operácií a úkonov. Napr. v našom prípade bola venovaná menšia pozornosť prekladaniu košiara a ošetrovaniu oviec, čo v prvom prípade činilo v priemere 6 min a v druhom prípade 12 min, t. j. len 2,5 % pracovného času.

Ak vezmeme do úvahy celkový pracovný čas na pracovné operácie, tak blok a) činí v rámci 24-hodinového pracovného fondu v priemere 712 min, t. j. 49,4 %, teda takmer polovicu časového fondu. Tento odpracovaný čas znamená prekročenie normatívneho pracovného fondu o 96 %, a toto prekročenie ide na úkor mimopracovného času, a to najmä voľného času (blok c), ktorý zaberá len 5,6 % celkového časového fondu.

ZÁVER

Súčasný stav v pasienkovom chove dojných oviec je vo všeobecnosti charakterizovaný malovýrobnými formami, tradičnou organizáciou práce, ktorá sa vyznačuje u ošetrovateľa každodennou prácou, pri pasení neustálou fyzickou prítomnosťou pri stáde za každého počasia, neúmerne dlhcou pracovného dňa, čo vyžaduje nadmerné množstvo práce a ručné dojenie značnú fyzickú námahu. Pracovný deň je rozdrobený a popretkávaný rôznymi činnosťami a pracovný proces prerušený len krátkymi občasnými prestávkami, ktoré nemožno pozitívne využiť pre rodinu.

Chov oviec zaostal za ostatnými úsekmi poľnohospodárskej výroby.

Sprogresívnenie pasienkového chovu dojných oviec vyžaduje predovšetkým zvýšenie technickej a kvalifikačnej úrovne práce. Zvýšenie technickej vybavenosti práce treba sústrediť na dojenie ako na najprácejšiu, najťažšiu a veľmi špinivú pracovnú operáciu. Túto operáciu treba sproduktívniť, uľahčiť a skultúrniť, čo je možné len cestou strojového dojenia. Čo sa týka druhej najprácejšej operácie — pasenia, treba postupne prechádzať od neorganizovaného voľného pasenia k paseniu oplôtkovému.

Aby technická stránka strojového dojenia a manipulácia s elektrickým ohradníkom nenarážala na odbornú nepripravenosť, treba pre chov oviec zabezpečovať kvalifikované pracovné sily. Všetky požiadavky, súvisiace s progresívnym chovom dojných oviec, musí mať na zreteli aj príslušná odborná škola.

Takto sa cestou zvýšenia produktivity práce umožní presun z dnešného množstva odpracovaného času (z bloku a) do voľného času (do bloku c), resp. do mimopracovného času nutného (do bloku b). To je súčasne cesta ako zvýšiť záujem mladých ľudí o túto profesiu a ako odstrániť doterajší značný nedostatok pracovných síl na tomto úseku, ako ho vybaviť kvalifikovanými kádrmi, ako znížiť u ošetrovateľov vysoký priemerný vek a fluktuáciu a ako zvýšiť ich celkový životný štandard.

Literatúra

ČERKASOV, G. N.: Sociológia práce a odbory. Bratislava, Práca 1971, 183 s.
LIETAVA, J.: Organizácia pasienkovej prevádzky dojných oviec zo sociálno-ekonomických hľadísk. [Záverečná správa.] Banská Bystrica, VÚLP 1983, 86 s.

Došlo dne 8. 5. 1985

ЛИЕТАВА, Й. (Научно-исследовательский институт лугов и пастбищ, Б. Быстрица): **Структура затраты временного фонда при пастбищном разведении овцематок.** Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (1) : 61-69.

Пастбищное разведение дойных овец осуществляется сейчас в мелкопроизводственных формах. Рабочий день не вмещается в нормативный временной фонд. Свободное время составляет лишь 5,6 % от общего фонда времени. Для того чтобы сделать эту профессию привлекательной для молодых людей, надо повысить технический уровень труда и, следовательно, его производительность, что и позволит перевести часть рабочего времени во вне рабочее.

овцеводство; рабочее время; нерабочее время; свободное время

LIETAVA, J. (Grassland Research Institute, Banská Bystrica): *Structure of the Consumption of Time Fund during Pasturing of Dairy Ewes.* Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (1) : 61-69.

At present the pasturing of dairy ewes has forms of small-scale production. The workday is different from the normative work fund. Leisure time makes only 5.6 % of the total time fund. To make this occupation more attractive to young people, it is necessary to improve the technical standard of work; this will increase labor productivity and a part of work time will be shortened and time free from work will be prolonged.

sheep rearing; work time; time free from work; leisure time

LIETAVA, J. (Forschungsinstitut für Wiesen und Weiden, Banská Bystrica): *Struktur der Nutzung des Zeitfonds bei der Weidehaltung von Milchschaften.* Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (1) : 61-69.

Die gegenwärtige Weidehaltung von Milchschaften erfolgt unter Bedingungen der Kleinproduktion. Der Arbeitstag entzieht sich einem normativen Arbeitszeitfonds. Die Freizeit beträgt nur etwa 5,6 % des gesamten Zeitfonds. Um diesen Beruf für junge Leute anziehender zu machen, ist das technische Niveau der Arbeit zu erhöhen und damit auch der Arbeitsproduktivität wodurch die Arbeitszeit verkürzt werden könnte.

Schafzucht; Arbeitszeit; Freizeit

Adresa autora:

Doc. ing. Ján Lietava, CSc., Výskumný ústav lúk a pasienkov, Mládežnícka 36, 974 21 Banská Bystrica

RECENZE

K SOCIOLOGICKÝM PROBLÉMŮM ŘÍDÍCÍ PRÁCE V ZEMĚDĚLSTVÍ

A. Burian: *K sociologickým problémům řídicí práce v zemědělství (I. a II. díl). Účelová publikace ministerstva zemědělství a výživy ČSR v edici Výstavnictví zemědělství a výživy.* České Budějovice 1984, 229 stran

Vědeckotechnický výrobní proces je všude, tedy i v zemědělství nejen procesem výroby samé, se svými konkrétními srovnávanými i srovnatelnými výsledky, tedy procesem pracovní organizací, řídicím, ekonomickým, ale především sociálním. V něm živě narůstá význam lidské osobnosti jako významného aktéra i realizátora jeho plynulého průběhu na pracovišti (konkrétně v JZD nebo na státním statku) i v životě osobním, rodinném i při vytváření citlivých mezilidských vztahů. S tím je spojena zvýšená míra aktivity a angažovanosti odborné i veřejné, která u pracovníků v zemědělství narůstá.

V této vývojové situaci se zvyšuje důraz na řídicí práci v zemědělství. V těchto kvalitativně nových souvislostech i sociálních situacích se také v zemědělství

zcela zákonitě uplatňuje závažnost věd o člověku, vzrůstá význam sociologie a teorie vědeckého řízení.

Na teoretický rozbor této vývojové situace soustřeďuje autor svou tvůrčí pozornost. Jeho knižní studie je v nejednom ohledu prací průkopnickou a novátorskou. Dnes už je překonáno ještě v nedávné minulosti opakované tvrzení, že sociologie je přežitou buržoazní pavědou, která je pro vývoj socialistické společnosti zbytečná. Teoretická znalost sociologie, ale především její využití v terénu se dnes stává samozřejmostí i pro řízení našeho zemědělství.

Zemědělská praxe jasně prokázala, že sociologická orientace je zákonitým progresivním trendem celosvětovým.

V československém zemědělství je nesporně zajímavým procesem skutečnost, že za dobu aktivního života jedné generace (od roku 1945 do přítomnosti) proběhly v něm hluboké sociální i ekonomické přeměny. Ve svém rozsahu i v kvalitativním dopadu nemají nikde ve světě svou pronikavou paralelu. Nenávratně minulosti patří v našem zemědělství ta vývojová etapa, kdy v zemědělské malovýrobě pracovalo na 1,5 mil. malých zemědělských závodů, které obhospodařovaly 4,5 mil. ha zemědělské půdy. V této vývojové situaci byla výrobní vybavenost většiny těchto drobných zemědělských hospodářství víc než skromná a probíhala za zcela zastaralých výrobních podmínek.

Socializační proces československého zemědělství (zhruba od 50. let) otvírá nebyvalý prostor rozmachu nových výrobních sil. Vzniká i soubor nových ekonomických a sociálních skutečností, z nichž autorova studie zdůrazňuje především:

a) rozsáhlou mechanizaci socialistického zemědělského podniku, která uvolnila značnou část výrobních sil k rychlé industrializaci československého národního hospodářství a zajistila i potřebné předpoklady rozvoje zemědělské výroby vůbec;

b) zvýšenou produktivitu zemědělské práce, která se promítla i do příjmové hladiny pracovníků v zemědělství a podstatně zvýšila jejich životní úroveň;

c) změnu profesionální struktury v zemědělství — řada profesí v zemědělství zanikla a vznikly profese nové jako zákonitý odraz jeho nové vyspělejší techniky i technologie;

d) prohloubení odborně kvalifikačního profilu pracovníků v zemědělství a jejich specializace (roste význam školního vzdělání, stoupá podíl středoškoláků) — tento proces je zákonitý a zdaleka ne ukončený;

e) široké rozpětí nových zemědělských služeb a zemědělského průmyslu.

Jiným úsekem autorovy práce je formování pracovního profilu. Sem zahrnuje: vztah člověka k lidem, vztah k věcem a vztah k práci. Těmto úsekům věnuje autor hlubší pozornost.

Nejvýraznějším zůstává vztah k práci. Odraz této skutečnosti sleduje především v dětském světě; ten jej zajímá zásadně i hluboce. Zdroje sociální adaptace vznikají v nejtěžším věku dítěte. Odvíjejí se od vztahu dítěte k matce i k ostatním členům rodiny. Moderní rodina je velmi často představována rodiči s málo dětmi, nejčastěji s jedním dítětem. V této situaci se dítě ocitá ve výlučném postavení, zaujímá v rodině vedoucí sociální pozici, stává se jejím prvním členem, na nějž se všechno dění v rodině soustřeďuje. To komplikuje pozdější vývoj jeho sociability.

V krátké recenzi nelze vyčerpat všechny úseky studie, je nutné se zaměřit na nejzávažnější. K nim patří určení tzv. čtyř stadií sociálního vývoje:

1. stadium je vyznačeno zachovou jedince, je to požadavek minimálních hodnot (především ošacení, jídla a bydlení). Pracovníci jsou celkem lhostejní k jiným podnětům (vyššímu odměňování jejich pracovního výkonu).

2. stadium je vyznačeno úsilím po maximalizaci příjmu („mít vše“, čeho může jedinec dosáhnout). Je to projev osobní nenasytlosti.

3. stadium má už ráz výběru — člověk v něm vyhledává a volí ty předměty (jevy), které nejlépe uspokojují jeho potřeby; potřeba „mít“ je nahrazena její nadřazenou variantou „mít se“, volit nebo vybírat takové předměty nebo jevy, které se mu zdají v životě prospěšné, a takto utvářejí jeho životní styl.

4. stadium je tzv. kulturní seberealizace, kdy člověk má k dispozici všechny možnosti pro uspokojení svého životního stylu — uvážlivě vybrané.

Značnou pozornost věnuje doc. Burian problematice hodnot — všímá si jejich dopadu především z životním způsobu zemědělské populace u nás a systematickým terénním šetřením (1973—1978) je nejen registruje, ale také soustavně analyzuje.

Studie je opatřena vhodným výběrem použité literatury (naší i světové). Je prací podnětnou, tvůrčí i aktuální. Je nejen závažná teoreticky, ale ještě významnější svým odrazem v naší životní praxi.

doc. PhDr. Mojmír Hájek, CSc.